TRÆK AF KALUNDBORGS HISTORIE I MIDDELALDEREN

Af Mag. art. Victor Hermansen.

»Kalundborg er i gamle Tider kaldet Hærvig, siden Kalundborg, hvilket Navn skal deriveres af en Lund, som ligger straks uden for Byens vestre Port, og af Kaa, som er et gammelt dansk Ord og bemærker Stær, fordi der opholdt sig en Del Stære«[1]) — saaledes begynder Provst Amundin sin Indberetning til Hofman 1759, og i Modsætning til andre Stednavnefortolkniger fra samme Tid (f. Eks. at Næstved kaldtes saaledes, fordi denne By i gamle Dage var »næst ved« Roskilde i Størrelse) er denne Forklaring endnu anerkendt som i det væsentlige rigtig. Første Gang, Kalundborg nævnes, er hos Saxo. I Sagnhistorien fortæller han, under de navnkundige Hagbard- og Signesagn, om Hake Haamundsøn, der fra Irland vendte hjem for at hævne Hagbards Død, at »han med sin Flaade lagde ind i den Fjord, som paa Dansk hedder Hærvig, lod Mandskabet gaa i Land og fylkede sit Fodfolk paa samme Sted, hvor nu Esbern har bygget en Borg, hvis Virke kan skærme Egnens Bomænd og stænge de vilde Vender ude«. Og senere, ved Omtalen af Begivenheder, der maa henføres til Aaret 1167, siger han, at det var ved denne Tid, at Esbern byggede Kalundborg og ved dette nye Virke rensede Havnen for fjendtlige Vikinger.

Den rimeligste Forklaring af Saxos Ord er, at der her, paa det Sted, hvor Naturen havde dannet en Havn, ogsaa før Esberns Anlæg havde været en gammel Bosæt-

[1]) Kaa betyder ikke Stær, men Allike.

telse, og det netop havde til Opgave at værne denne Havn og By. Maaske er, som Hans Olrik har formodet, Hærvig det samme som det »Vikingevad«, der omtales under Valdemar den Stores Flugt til Jylland i 1157, hvor Esbern Snare hjalp ham ved at skaffe et sejlklart Skib. Ogsaa ved en anden Lejlighed træffer vi Esbern knyttet til Stedet her. Da han i 1170 havde været paa Sendefærd til Norge, var det paa Hjemvejen herfra, han ved Sejrø var ude for et overtalligt Angreb af en Venderflaade, men dog ved en Krigslist slap godt fra. Skønt hans Skib var alene, signalerede han, som om der var Forbundsfæller i Nærheden, og skræmmede derved Fjenden, saa at han i Fred kunde ro til sin Havn — Kalundborg. Men da han kom hertil, var baade Kongen og Absalon allerede paa Vendertog (mod Kammin), og han maatte derfor med sin Del af Flaaden sejle efter dem. Begge Træk turde imidlertid vise, at en Del af den sjællandske Ledingsflaade har haft sit Samlingssted her ved Kalundborg, ligesom et andet gammelt Midtpunkt for Egnen, Arts Herreds Ting, der i Middelalderen vides at have været i Kalundborg, antagelig ogsaa har været her af Arild.

Dyrkelsen af den norske Kongehelgen Hellig Olaf er meget gammel i Danmark og især knyttet til Kystegnene, der havde Handelsforbindelse med Norge. Det er derfor sandsynligt, som allerede Paludan har udtalt, at den Sct. Olafs Kirke, som har været i Kalundborg, men nu er forsvundet, er den ældste Bykirke og ogsaa gaar tilbage til det før-esbernske Anlæg. Sct. Olafs Kirke laa i Nedrebyen, paa Kirkegaardens Plads, hvor Murværk er iagttaget, men ellers er den kun lidet kendt. Et romansk Granitkapitæl (nu i Nationalmuseet) skal stamme herfra ligesom et udhugget Stenhoved, kaldet »Ole Bulder«, paa Raklev Kirke, og begge Dele vil i saa Fald kunne tjene til at bestyrke den tidlige Datering. Iøvrigt nævnes den i 1443, da dens Kirkegaard omtales, og 1514, da der siges at være et tilbygget Kapel indviet til den hellige Jomfru, men efter Re-

formationen maa Kirken være blevet opgivet. Endnu i 1759 var der dog en Bygning, som bar det gamle Navn, men aabenbart var en senere Afløser. Den beskrives som et Bindingsværkshus, der var uden Taarn, dækket med Fjælleloft og indhegnet med et Stengærde. Den brugtes kun til Ligprædiken, og om Vinteren havde Skipperne deres Sejl anbragt paa dens Loft. Tidligere havde den været Sognekirke for Raklev, der »endnu (1759) kaldes Borger-Sognet blandt Bønderne«. Af dens Inventar siges Altertavlen at være kommet fra Slotskapellet og at have været smukt udstafferet og stærkt forgyldt med Fremstillinger af »de 3 Vise fra Østerrige og Christi Jordefærd, foroven Maries Død, Christus bærer sit Kors og Christus nagles til Korset, derover to Stridsmænd ridende mod hverandre og øverst Christus paa Korset mellem Røverne«. I Sakristiet stod ogsaa nogle »udhugne Træbilleder« — det vil sige middelalderlige udskaarne Figurgrupper fra en Altertavle — nemlig Jomfru Maria med Barnet, Christi Omskærelse, de Vises Ofring, »saavel som nogle flere af ingen Betydenhed«. Middelalderligt var maaske ogsaa det Krucifiks, som fandtes over Kordøren, medens Prædikestolen, der havde Billeder af Evangelisterne, har været fra en senere Tid. To smaa Modeller af Orlogsskibe, den ene fra 1663, var givet af Skippere og viste ligesom Kirkegaardens Monumenter — hvoraf der nævnes tre Ligtræer og nogle Korstræer over Skippere og Baadsmænd —, at Kirken havde særlig Tilknytning til Søfolkene.

Esbern Snares Borganlæg og dets senere Bygningshistorie er skildret i en anden Sammenhæng og skal derfor ikke gentages her, men nogle af Hovedpunkterne i dets middelalderlige Ejerhistorie maa dog anføres.

Borgen var i Esberns Eje til hans Død og gik derefter over til Datteren, Fru Ingeborg (gift med Drosten Peder Strangesøn), som siden blev beskyldt for Landsforræderi og forvist til Slesvig. Da hun var død 1267, blev Borgen inddraget under Kronen, men den var saa svagt befæstet,

at den i 1285 blev indtaget af den norske Jarl Mindre Alf. Erik Menved satte den dog paany i Stand og overdrog den til sin Broder, Hertug Christoffer, fra hvem den i 1323 blev bortforlenet til Knud Porse og senere til dennes Enke. 1341 prøvede Valdemar Atterdag at vinde den tilbage til Kronen, men da hun fik Hjælp af de holstenske Grever, maatte han med et Tab paa 2000 Mand opgive Belejringen, og først ved et Mageskifte, med Halland, kom den paany i Kronens Eje. Ved sin centrale Beliggenhed i Riget blev den nyvundne Borg det naturlige Samlingssted for det store Danehof den 24. Maj 1360 og for Rigsmødet i August 1362, men ogsaa ved andre Lejligheder har Landets Styrere været her. Kongebreve er udstedt af Dronning Margrethe 1376, Oluf 1376 og 1383 og Erik af Pommern 1400, 1406—1408 og 1414.

Under Kampene mellem Frederik I og Christian II var Kalundborg og København til sidst de eneste, som holdt med den gamle Konge, men ved rige Løfter blev Kalundborgs Kommandant, Claus Eriksen Ravensberg, lokket til at forraade dens Forsvar. Vel blev han Ridder, men Tilnavnet Claus Slippeslot hæftedes ved ham. I Grevefejden kom Slottet atter i Christian II's (d. v. s. Grev Christoffers) Magt, men Lange Herman maatte 1536 overgive det til Christian III.

Som fast og sikkert Sted blev Slottet brugt dels til Arkiv og dels til Statsfængsel, i sidste Egenskab bedst kendt fra Christian II's Ophold her, men ogsaa benyttet i Middelalderen, bl. a. til Forvaring af Domprovst Jacob Lange 1294 og af svenske Fanger — dog ikke Kong Albrecht selv — fra Slaget paa Falen 1389.

1658 blev Slottet indtaget af Svenskerne, der mod en Løsesum af 400 Lod Sølv lovede at skaane det for at blive brændt, men som omgik Løftet ved i 1660 at n e d b r y d e det forhadte Sted, hvor deres Forfædre havde siddet fangne. Wadskiær rimede senere (1741) med et ejendommeligt Ordspil paa Byens Navn:

»Paa Slottet Calundborg skal have haft sit Sæde,
som af de Svenske nu nedrevet er i Grund,
thi Sverrigs Konge her i Fængslet maatte træde,
og dette skar endnu i hver en svensk Kalund.«

Resterne af Slottets Bygninger, der i de følgende Tider tjente som et billigt Stenbrud, forsvandt derfor efterhaanden ganske fra Jordens Overflade, og først ved Udgravningerne i den nyeste Tid har man faaet Klarhed over Bygningshistorien.

Esbern Snares stolte femtaarnede Kirke, der fra sin Bakketop stadig hævder sig som det fremherskende Træk i Byens Profil, er mere end noget andet det, der drager den fremmede til Staden, og har været det fra gammel Tid. I en Fortegnelse, som Holger Jacobæus i 1672 har opskrevet om »adskilligt, som enhver By er berømt af«, nævner han ved »Callingborg« kun eet: Spirene, d. v. s. Kirken. Men allerede i Middelalderen kan vi se, at man ogsaa har opfattet den som det ejendommeligste ved Byen, thi da man omkring 1400 fik lavet sig et Bysegl, satte man Billedet af den deri.

En helt fortræffelig Skildring af dens Udseende har Paludan givet (1788), og selv om et Udtryk som »gotisk Smag«, der forøvrigt den Gang ikke brugtes i en saa speciel Betydning som nu, kan virke lidt vildledende, er visse af de karakteristiske Træk dog rigtigt set. Han siger, at »Vor Frue er i den gotiske Smag, anselig og usædvanlig. Pladsen er et ligegrenet Kors, paa hvis fire Ender mod Vindenes Hovedhjørner fire Taarne er opført, der har hver sit Spir; midt imellem disse staar det femte, som er højere end de andre, over Korsets Sammenføjning. Men da dette maatte være, ikke Taarn bygget fra Grunden, men alene Spir for at skaffe indvendigt Rum, er dets Hvælving og Tyngde lagt paa fire inden i Kirken fritstaaende Stenpiller. Det giver et Begreb om Bygmesterens Kunst og Dristighed: at sammensætte to eller tre Granitcylindre, to til tre Alen i Gennemsnit, stille den ene oven paa den anden

og befale dem alle fire, saaledes dannede, at bære en Hvælving, et muret Taarn, et Spir derovenpaa betækket med Bly, og udsat for alle og især Bæltets mægtige Storme.

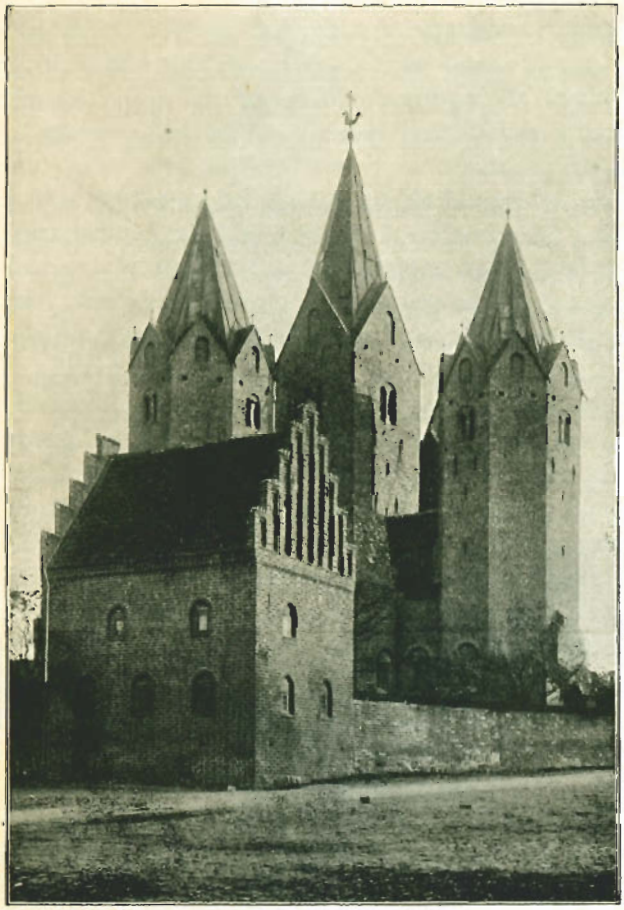

Kalundborg Kirke set fra Nordvest med den gamle **Rektorbolig i Forgrunden.**

Over sex hundrede Aar har nu disse Stene adlydt Bygmesterens **dristige Befaling.«**

I 1827 skete imidlertid Ulykken. Ikke ved Murværkets **Svigten, men ved senere Tiders** uforstandige Udgrav-

ninger til Gravkældre var Fundamenterne for Pillerne blevet svækket, og Midtertaarnet faldt ned, ødelæggende Prædikestolen, men ellers intet af Betydning. Først i 1870 blev Taarnet genrejst, samtidig med at Kirken blev restaureret, men Resultatet var ikke helt tilfredsstillende, og i 1917—21 blev den da atter istandsat og saa vidt muligt ført tilbage til sin oprindelige Skikkelse. Æren herfor tilkommer Arkitekt A. Clemmensen, som blev hjulpet af Sønnen Mogens Clemmensen. I et stort Værk har sidstnævnte sammen med Vilhelm Lorenzen givet en Skildring af Bygningen og dens Forudsætninger.

Kirken er — modsat de fleste af vore Købstad- og Landsbykirker — uden nogen egentlig Bygningshistorie og staar derfor, fraregnet det sengotiske Sakristi, endnu i sin oprindelige Skikkelse. Over Fundamenter af Marksten rejser Murene sig, helt opførte af Munkesten, men med mærkeligt faa arkitektoniske Enkeltheder. Søndre Halvsøjles Fodstykke er af Tegl, men af en ejendommelig Kubeform, som om den var en Efterligning af et Stykke fra en Trækirke, medens det nordre Fodstykke har »drejede« Led, der leder Tanken hen paa samme Forbillede. Til Søjlerne, som bærer Midtskibet, til Dørkarme og Overliggere er anvendt Granit. Forskellige Træk knytter Kirken sammen med vor øvrige tidlige Teglstensarkitektur (Ringsted, Sorø, Vitskøl), og Mogens Clemmensen sætter derfor dens Opførelsestid til c. 1170—1190. Dens Bygmester, antager han, har enten været en indvandret Lombarder eller en Mand, som har haft Kendskab til lombardisk Arkitektur.

Midtpartiet og østre Kors-Arm synes at være rejst først, Nord- og Syd-Armene lidt senere, ligesom de ottekantede Sidetaarne vistnok ikke er helt oprindelige; den konstruktive Dristighed at lade dem delvis hvile paa Hvælvene kunde tyde paa, at de ikke er planlagte fra første Færd.

Taarnene, med deres Skydeglugger i de to nedre Stok-

værk, giver Kirken Præg af at høre til et Borganlæg, og ogsaa det — trods det anselige Ydre — ret lille Kirkerum forklarer det som et oprindeligt Borgkapel. De usædvan-

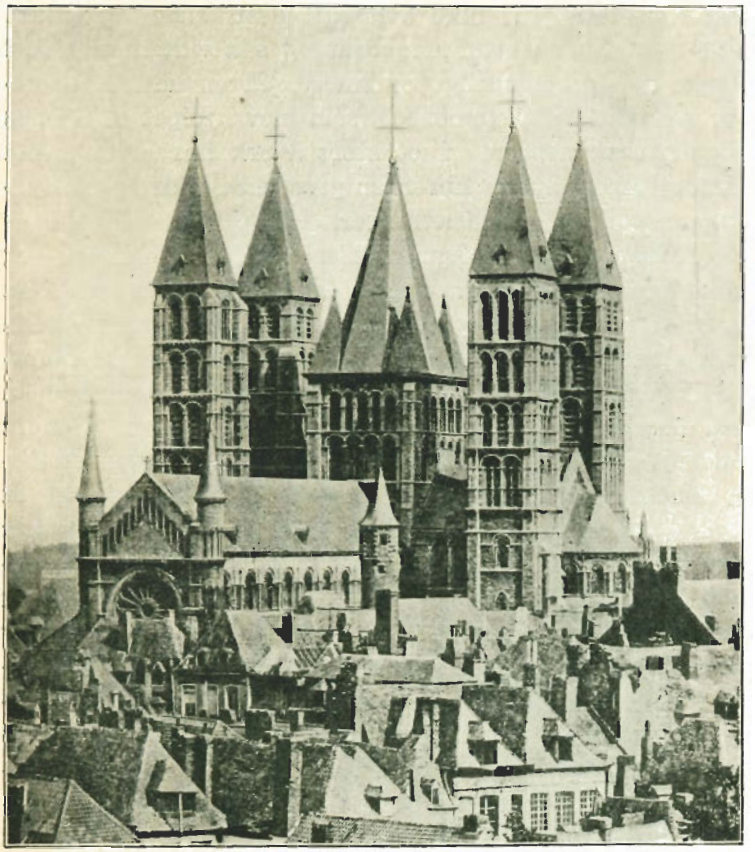

Domkirken i Tournai.

ligt mange Vinduer gør dog Rummet lyst og festligt, og kun mod Vest mangler de, antagelig fordi der her har været et Pulpitur for Borgherren.

Vilhelm Lorenzen har prøvet at udfinde, hvorfra den for Kirken saa karakteristiske Plan, der jo adskiller den

fra hele vor øvrige Arkitektur, kan være kommet, men maa nærmest slutte med at lade Spørgsmaalet staa aabent. Den Plan, der har mest Lighed, er et Kapel ved San Lorenzo i Milano, men da det er fra 876, er det dog lidet sandsynligt, at man har valgt et saa gammelt og fjernt Forbillede.

C. M. Smidt har imidlertid fremsat den Tanke, at Domkirken i Tournai, som efter hans Undersøgelser har været Forbilledet for Absalons Domkirke i Roskilde, ogsaa kan have inspireret Esbern eller hans Bygmester. Silhouetvirkningen af Tournais fem Taarne, hvor et sværere Midtertaarn flankeres af fire spinklere, kan minde om Kalundborg Kirkes, og man vilde unægtelig faa en rimeligere Sammenhæng.

Forbindelsen med Hvideslægtens øvrige Virksomhed som Fremmere af Kunsten knyttes ogsaa ved Døbefonten, det eneste sikre Stykke Inventar fra Kirkens første Tid. Palmet-Ornamentet, som smykker Fonten, genfindes nemlig paa Søjlefodstykkerne i Fjenneslev Kirke og paa en udhugget Sten, som er indsat i Tveje Merløse Kirke.

Fra Tiden o. 1200 stammer et Alterkrucifiks af Bronze, som kan have hørt til et af Kirkens forsvundne Altere (Midttaarnet var viet til Vor Frue, Sydtaarnet til Marie Magdalene, Vesttaarnet til Sanct Gertrud, Nordtaarnet til Sanct Cathrine, Østtaarnet til Sanct Anna), men som i hvert Fald senere var anbragt paa Laurits Nielsen Grams Epitafium, hvor dets fordums Plads endnu er kendelig. Absolut Sikkerhed for, at det oprindelig stammer fra denne Kirke, kan man derfor ikke have.

Af andet middelalderligt Inventar er der kun bevaret en Klokke med latinsk Indskrift. Præsten læste den i 1759 og fik ud af den, at »den var givet af et Fruentimmer Anna Marie« — i Virkeligheden staar der: »Ave Maria gr[aci]a plena d[omi]n[u]s tecu[m] mdii«, altsaa Engelens Hilsen til Jomfru Maria: »Hil dig, Maria, fuld af Naade Herren er med dig.« Aarstallet 1502 angiver dens

Tilblivelsesaar. Naar der ikke er bevaret flere af de gamle Klokker, melder to af de nyere selv Grunden hertil, idet de siger:

Anno 1699 den 12. November
Til Sorg jeg ringtes for Kong Christian den Femte,
saa jeg faldt ned og brast og al min Klang forglemte,
men i Kong Friderik den Fjerdes Levetid
jeg er igen omstøbt ved Kirkens Forsvars Flid
Aar 1702 den 25. Maj af Steffen Skerrenbein.

Jeg brast for Konning Friderik
den Fjerde, da den Herre gik
højstsalig hen at hvile,
men før jeg helet blev igen
til København jeg maatte hen
og gennem Ovnen ile.

Det øvrige Inventar er ogsaa fra en senere Tid end Middelalderen og skal derfor blot nævnes her uden at gaa i Enkeltheder. Alterstagerne er saaledes fra Tiden omkring 1550, Altertavlen er et Snitværk fra 1650 af Billedskæreren Lorents Jørgensen, medens Prædikestolen er nymodens (fra 1870), en Erstatning for den gamle, som blev ødelagt 1827. Om denne sidste har vi forøvrigt god Besked, idet der i Raadstuebogen er indført en Forpligtelse, som Snedkeren Christen maatte underskrive Paaskeaften 1611. Han maatte da modtage en alvorlig Paamindelse om at blive færdig med det, der manglede paa Prædikestolen og love — under hans Halses Fortabelse — at have fuldført sit Arbejde inden førstkommende Pinsedag.

Foruden disse to Kirker — Vor Frue og Sct. Olai — kendes endnu fra Omtale i middelalderlige Breve følgende Gudshuse: 1437 nævnes et Kapel paa Slottet, indviet til Evangelisten Johannes, ti Aar senere forekommer som Vidne ved en Retshandel Hr. Jens Præst i Sct. Jørgen — d. v. s. Syge- og Fattighuset —, og endelig siges i 1495, da Roskildebispen Niels Skave afstod al Rettighed og Of-

fer af Hellig Kors Kapel, at dette laa mellem Sct. Jørgens Kapel og Slottets Tegllade østen uden for Byen.

Af Klostre har Byen kun haft eet, Franciskanernes,

Kalundborg Kirkes Indre set mod Øst.

som laa dèr, hvor nu Ladegaarden er. Bygningerne er helt forsvundne, og kun Navnet Munkesø — der endnu paa Paludans Kort 1787 er afmærket som en Sø — er Minde om Klosteret. Ved Grundgravning til en ny Lade fandt man 1787 »en halv Snes menneskelige Beenrade paa et Sted dybt i Jorden«, hvad der fik den brave Pastor Paludan til at udtale, at »for den, som kender de katolske Klostre

og deres Carceres (Fængsler), er det rimeligt, at disse Mennesker her har fundet deres Grav«. I 1914 stødte man atter paa Klosterkirkegaarden, da man foretog en Uddybning af nordre Kælderrum under Vognporten i Ladegaardens søndre Længe og her fandt Rester af et halvt Hundrede Skeletter. Et Par Smaafund fra Jordarbejder ved Ladegaarden stammer sikkert ogsaa fra Klostret; det ene er et lille forgyldt Krucifiks af Kobber, beregnet til at bæres som Smykke, det andet er en lille pyntelig Sølvske, fra Begyndelsen af 1500'erne, med en Gravering af Jomfru Maria som Himmeldronning.

Store Ting er det forøvrigt ikke, man véd om dette Kloster. Det blev stiftet 1239 af Inger af Regenstein, der — som Datter af Jakob Sunesøn — tilhørte Hvideslægten og var Graabrødrenes Velgørerinde, idet hun ogsaa grundlagde Klostre i København (1238), Næstved (o. 1240) og Roskilde (1256). Klosterkirken i Kalundborg blev indviet af Biskop Stig 1279. 1361 hører vi, at Valdemar Atterdag bad Paven om Tilladelse til at flytte Brødrene med den Begrundelse, at de boede Slottet alt for nær, men hverken Kongens Ønske eller en Ødelæggelse af Klostret, sikkert ved Ildsvaade, som omtales 1497, fordrev dem. Det skete først 1532 ved Reformationen, da Mogens Gøye — som Krøniken om Graabrødrenes Udjagelse kalder »en saare ufrom Mand og Frafalden« (homo impiissimus et hereticus) — fik dem til at forlade Klostret. Den sidste Guardian, Melchior, blev luthersk Sognepræst og nævnes som saadan i 1546, da han fik Tilladelse til at bede om Hjælp i Kalundborg-, Korsør og Holbæk Len til Opbygning af sin Sognekirke i »Borre«. Efter Laurids Koks Indberetning til Peder Syv skal Raklev Sogn før 1547 have hørt til Klostret og endnu 1690, da Laurids Kok skrev, hedde Borge-Sogn.

I den nærmeste Tilknytning til Kirken var Skolen. Dens Opgave var jo at uddanne Ungdommen til den gejstlige Stand. Vi kender kun eet Navn fra Kalundborgs La-

tinskole i Middelalderen — Laghæ Skolemester, der nævnes 1444 —, men selve Bygningen, hvor Rektorerne havde deres Bolig, staar endnu ved Kirkegaardens nordvestre Hjørne. Efter sin Stil stammer den nok fra Slutningen af 1400'erne, og den gjorde Tjeneste til Skolens Nedlæggelse i 1739, hvorpaa den brugtes som Fattighus, indtil

Middelalderlige Stenhuse ved Kirkegaarden.

den i 1877 blev omdannet til Lighus. Professor Kornerup undersøgte den da og mente, at hvert af de to Stokværk, som Bygningen indeholder, oprindelig havde været uden mindre Inddelinger og havde dannet to store Rum. Til det nedre og enklere udstyrede var der Adgang gennem en Dør fra Kirkegaarden, medens det øvre havde Rester af Kalkmalerier og havde kunnet opvarmes ved en Kamin; en Vægniche var maaske bestemt til Boghylder, og to Døre havde ført ud til en Svale, hvorfra Trappen førte ned, men hvorfra Rektor ogsaa kunde glæde sig ved Udsigten.

Latinskolen selv havde til Huse i Bygningen sydøst

for Kirken. Fra Skolens Bibliotek stammer sikkert tre Bøger, som sidst havde deres Plads i et af Kirkens Materialkamre, hvorfra de blev indsendt til Nationalmuseet. Den ene Foliant er Kalvins Kommentar 1551 til Pauli Brev, den anden et græsk Leksikon fra 1548, den tredie, fra 1573, en af Davids Psalmer — og alle tre er endnu forsynede med de Jernlænker, som skulde sikre, at de bestandig var til Stede i Bogsamlingen.

Ogsaa de middelalderlige Gilder stod i nøjeste Forbindelse med Kirken. Det var religiøse Broderskaber af demokratisk Tilsnit, dannede for at hjælpe hinanden i Liv og Død og for at tjene til Opmuntring ved Sammenkomster. De var knyttede til et Alter, hvor Messen blev holdt for deres Værnehelgen, og de afdøde Brødre blev mindet.

Kalundborg havde to Gilder, Sct. Gertruds og Sct. Knuds. Det første var viet til de vejfarendes og Købmændenes Helgen og var sikkert forbundet med Sct. Gertruds Alteret i Vor Frue Kirke. 1395, 1410, 1418—19 nævnes det som Ejer af Gaarde i Byen og Herredet (Svallerup). Sct. Knudsgildet kendes gennem en »Medlemsliste« — vistnok fra o. 1480 — over dem, som havde været i Gildet. De opføres efter deres Stand og tæller baade Konger (Valdemar, Oluf, Dronning Margrethe og Christian I), Biskopper (Niels og Peder af Roskilde 1368—95, 1395—1416), Borgens Høvedsmænd: Herman Fleming, Peder Fleming, Claus Grubendal med deres Fruer: Inger, Giese, Karine, og Adelige og Borgere. Et særligt Minde om dette Gilde er det store Drikkebæger af Træ, som senere blev opbevaret paa Raadhuset, indtil Frederik den 6. ved et Besøg i 1809 fik det forevist og befalede det indsendt til Oldsagskommissionen. Et Billede hos Olaus Magnus viser, at Svenskerne endnu ved 1555 anvendte lignende Drikkekar. Det er af et anseligt Rumindhold, ikke mindre end 4 Potter, og prydet med et udsavet Gevir, saa at Paludan kan have Ret i, at »Drankeren lettelig ved at holde det for Munden kom til at ligne en Tyr eller kronet Actæon«.

Om Byens Styre i Middelalderen skal der ikke siges meget her, da de direkte Oplysninger herom kun er sparsomme. Byen dannede et særligt Retsomraade og havde sit eget Ting, der sikkert holdtes paa Raadhuset og var forskelligt fra Bondetinget for Herredet. Dens Sager vare-

S. Knudsgildets middelalderlige Drikkebæger.

toges af en eller to Borgmestre, men i Brevene nævnes dog ogsaa, at Afgørelser træffes med Raadets Vilje, ligesom Raadmænd omtales. Byseglet, der ad stilistisk Vej kan sættes til omkring 1400, er maaske lavet i Anledning af, at en Raadmand i 1421 blev sendt til Sjællandsfar Landsting for paa Byens Vegne at forsegle.

Ogsaa om Byens Borgere har vi kun faa Efterretninger, men gennem de Breve, hvor deres Navne forekommer, kan vi dog skimte Omridsene af et Par Levnedsløb. Den første Borger, vi kender fra Kalundborg, er vistnok »Johannes, kaldet Paaske, Bymand i Kalundborg« (Johannes dictus Pasche villanus in Kalundburgh), der i 1333 var saa velstaaende, at han kunde laane 38 Mark Sølv kølnsk Vægt til Johannes Hwiding, og saa forsigtig, at han fik Pant i dennes Godser i Uggerløse med Ret til, hvis Summen ikke blev tilbagebetalt inden Mikkelsdag at tage Afgrøden — altsaa Renten —, men hvorledes Sagen blev ordnet, véd vi ikke. 1409 nævnes i et Brev en Borger, Peder Guldsmed, hvis fulde Navn, Peder Jensen, dels fremgaar af hans Segl, dels af nogle Breve fra de følgende Aar; 1418—1423 omtales han som Raadmand, og 1444 eller før maa han være død, thi da optræder Kristine Bentsdatter, Per Guldsmeds Efterleverske.

Fyldigere er Oplysningerne imidlertid om en anden borgerlig Stormand fra samme Tid. Første Gang, Jacob Glashagen omtales, er i 1421, da han er Vidne og Medbesegler ved en Kvittering, som Jereon Hekele gav Borgmesteren, Gunter Godersen, for sin anselige fædrene Arv: 4 Kister fyldte med Tøj, et Sølvbælte af 20 Stykker og 52 Sølvklokker m. m. 1424 optræder han ved et Tingsvidne af Arts Herredsting som Bymand sammen med Borgmesteren; 1426 er han det eneste borgerlige Vidne ved en Transsumption i Kalundborg Slots Kongekammer, som Dronning Philippa overværede; 1429 faar vi et Indtryk af hans Person, thi ved Udstedelsen af et Gældsbrev til ham omtales han som Jacob Glashagen, »som man kalder Lange Jacob«; 1433 er han Borgmester og en holden Mand, som har hjulpet Roskildebispen — idet han efterhaanden havde forstrakt ham med 50 fuldvægtige engelske Gylden til at betale den gamle Afgift, som Roskildekirken skyldte i Rom — og til Sikkerhed fik pantsat Bispens Korntiende af Kalundborg Sogn; 1444, 1445 og 1448 er han den ene af Borgmestrene og kaldes »Lange Jacob.

De menige Borgere kender vi kun gennem deres Tilnavn, der siger os noget om deres Erhverv — ved Udstedelsen af et Bytingsvidne 1448 nævnes saaledes, at Jes Olafsøn Klejnsmed, Unge Bertel, Niels Teglslager, Hans Bødker og andre, ialt 12 Mænd, en Mandag i Januar udgik fra Tinget for at raadslaa og derefter igen indkom inden fire Tingstokke, hvor de afsagde deres Kendelse —, men et livfuldt Billede tegner sig gennem Dronning Kirstines Regnskab fra hendes Besøg her i Paasken 1506. Vel er det kun magre Notitser om Udgifter, men de bringer os mærkeligt ind paa Livet af Forholdene, hvor Folkene fik deres Løn til Højtiden, og Kirkegangen og Hjælpen til de fattige blev passet.

Skærtorsdag, 9. April, gav Dronningen Befaling til, at der skulde betales 3 Mark til Sko og 1 Mark til Mad til Fattigfolk og en Skænk til Hr. Olufs Svend af Roskilde, fordi han agede hende til Kalundborg.

Langfredag, 10. April, fik bl. a. Las Jepsen sin Løn 6 Mark, Jørgen Stalddreng Sko og til Offerpenge 6 Skilling, og Tomes Stalddreng 2 Skilling.

Paaskeaften, 11. April, fik Godske, Henning, Jørgen og flere hver 4 Skilling, medens Jost fik 6 Skilling til Sko og til at bøde sin Hose med.

Første Paaskedag, 12. April, fik Dronningen 1 rhinsk Gylden til Offer, sikkert i Vor Frue Kirke, 1 Gylden »til at lægge i Dugen«, medens Jomfru Anna og Karine hver fik 1 Mark, og 8 Skilling lagdes i Tavlerne, og 8 Skilling gaves til de fattige. Anden Paaskedag, 13. April, fik Dronningen til Offer i Klostret 1 Gylden, til Tavlerne dèr 6 Skilling og til de fattige dèr 4 Skilling, medens Henning, Dronningens Dreng, fik 8 Skilling til Vin, han hentede til hende. Tredie Paaskedag, 14. April, fik Dronningen til Offer i Sct. Olavi Kirke 20 Skilling, til Tavler 8 Skilling og til de fattige 4 Skilling, men desuden udbetaltes forskellige Beløb fra de foregaaende Dage. De, som læste Psalter i Vor Frue Kirke Langfredag, fik 2 Mark; Per Badskær fik 5

Mark for Emstøl, som Dronningen lod hente og kom til to Graabrødre, som var hos Sognepræsten; 6 Mark og 12 Skilling betaltes for Vin i en Fjerding, som hun lod hente til Slottet af Hans Tysk, og 1 Skilling for Simler; Dr. Lage i Roskilde fik 24 Gylden, og Dronningens Dreng, som førte dem did, fik 8 Skilling i Tærepenge, medens Jørgen, som sendtes til Aars og Kalø, fik 1 Gylden; Husbonden i Biskopsgaarden i Kalundborg, hvor Dronningens Heste stod, fik 8 Skilling; Elsebe paa Slottet 2 Mark og Pigerne Karine og Appolonia hver 1 Mark. For Vognleje for de to Graabrødre betaltes 10 Skilling til Slagelse og 24 Skilling derfra til Roskilde. Endelig den 14. Maj fik Jørgen Skodborg 2 Mark 5 Skilling, som han havde udlagt for en Tønde Øl, Degnene fik i Kalundborg, da de læste Psalter.

Denne Oversigt er Hovedpunkterne af et Foredrag ved det 11. danske Hjemstavnsstævne. Da der ved en Byvandring i Forvejen var gjort Rede for Slottets og de middelalderlige Bygningers Historie, er disse Omraader kun strejfet her. Billedet Side 126 er laant fra C. M. Smidts Afhandling i »Fra Københavns Amt« 1928; Byseglet fra Traps Danmark.